

Zakharov V.A.

Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics

EXPENDITURE MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE USING THE COST CENTRE

Summary

The article summarized and structured problems related to expenditure management of industrial enterprises. The author developed measures to improve expenditure management of the enterprise. To solve problems related to the expenditure management, it is proposed to create a cost centre at enterprises. It is also proposed to use the method of decision-making by analyzing CVP («cost – volume – profit») in the cost centre.

Keywords: controlling, expenditure management, cost centres, responsibility centres, management accounting, industrial enterprise.

УДК 336.71

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Іщенко О.О.

Київський національний торговельно-економічний університет

У статті досліджено інструменти моніторингу та оцінки фінансової стійкості банківської установи, які використовуються як наглядовими за банками органами, так і банками зокрема. Проаналізовано такі типи інструментів, як системи аналізу фінансових коефіцієнтів та однорідних груп, системи комплексної оцінки ризиків, статистичні моделі раннього передбачення та інструменти макро- й мікропруденційного аналізу. Зазначені рівні значимості аналізованих інструментів моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку. Запропоновано методику оцінки ступеню фінансової стійкості банку в умовах економічної нестабільності.

Ключові слова: фінансова стійкість банку, інструменти оцінки фінансової стійкості банку, дистанційна та недистанційна оцінка фінансової стійкості банку, рівень значимості інструментів оцінки фінансової стійкості банку, ступінь фінансової стійкості банку.

Постановка проблеми. Дослідженню проблем стійкості банківських установ, які акумулюють та перерозподіляють фінансові потоки, приймають участь в інвестиційному процесі та впливають на стан фінансового ринку в цілому, приділяється багато уваги як на вітчизняних, так і зарубіжних теренах. Такі проблеми у банківській сфері як криза неплатоспроможності багатьох банків, зниження довготермінових кредитних рейтингів низки найбільших за обсягом активів банків міжнародними рейтинговими агентствами, скорочення присутності банків з іноземним капіталом значно загострилися на тлі ускладнення макроекономічної ситуації у країні. У таких складних умовах необхідність діагностики фінансової стійкості банку стає особливо актуальною для банківських установ, що працюють на ринку України. Стабільне та результативне функціонування банківського сектору на всіх його рівнях є однією з важливих умов нарощення та збереження темпів зростання економіки, покращення показників рівня життя населення країни в цілому та кожного регіону зокрема. Забезпечення стабільності на макрорівні починається із забезпечення стабільного функціонування окремих банків, оскільки виникнення проблем в одній або декількох банківських установах може викликати ланцюгову реакцію фінансових проблем у багатьох інших, підриваючи фінансову стійкість всієї банківської системи. А отже, діагностика фінансової стійкості банку є важливою передумовою для своєчасного запровадження комплексу попереджувальних заходів з метою поліпшення фінансового стану банку.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженням існуючих, вдосконаленням та розробкою нових інструментів оцінки фінансової стійкості банку займаються такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як М. Бобрик, В. Вовк, Є. Гіленко, О. Дзюблук, Ю. Дмитрик, О. Заруцька, Т. Зегхоуді, Я. Клаас, В. Коваленко, В. Марцин, Д. Меар, Р. Михайлюк, О. Федорова та інші. Визнаючи цінність наукових досягнень зарубіжних та вітчизняних учених, їх вагомий внесок у розвиток банківської діяльності, слід зазначити, що подальшого вдосконалення вимагають інструменти дистанційної оцінки фінансової стійкості банку з погляду врахування впливу факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування банку.

Мета статті. Метою цієї роботи є дослідження сутності, доцільності застосування та можливостей вдосконалення різних типів інструментів моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши низку літературних джерел [2-8, 10], нами зроблено типізацію інструментів моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку в залежності від методів, які використовуються для досягнення поставленої мети (див. табл. 1).

Дослідження сутності рейтингових систем, їх видів, переваг та недоліків здійснено нами у [1], тому у цій статті ми детальніше розглянемо чотири інші типи інструментів моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку.

За допомогою **систем аналізу фінансових коефіцієнтів та однорідних груп** наглядовими за банками

органами дистанційно здійснюється раннє виявлення ознак погіршення стану банку. Мінімальний набір індикаторів у системі в основному представлений групами показників, аналогічними до груп дистанційної рейтингової системи CAEL, тобто достатність капіталу, якість активів, доходи та ліквідність. Гранична межа кожного коефіцієнта, виходячи за яку банк підпадає під пильний нагляд контролюючих органів, може визначатися як на основі офіційно визнаних нормативів, так й емпіричним шляхом. Аналіз порівняння фактичних значень коефіцієнтів із допустимими дозволяє виявити причини появи відхилень та прийняти відповідні управлінські рішення. Граничні межі коефіцієнтів можуть відрізнятися в залежності від особливостей діяльності різних типів банків. Тому розподіл банків за певним критерієм на групи, тобто застосування систем однорідних груп, й визначення оптимальних значень окремо для кожної групи, є важливою складовою застосування систем аналізу фінансових коефіцієнтів та однорідних груп. Критерієм розподілу на групи може виступати розмір активів, спосіб формування статутного капіталу, характер та територія діяльності.

Відомою у світі системою аналізу фінансових коефіцієнтів є електронна інформаційна система банківського нагляду дистанційного типу BAKIS [2, с. 15-16], база мікроекономічних даних якої складається з показників окремих установ і банківських груп та описують стан ліквідності, доходів, активів та зобов'язань. Представники контролюючого органу порівнюють фактичні дані 47 коефіцієнтів досліджуваного банку, що характеризують рентабельність та фактори ризиків, із аналогічними даними показників банків однорідних груп. В результаті порівняння банк відносять до однієї з п'яти категорій, кожна з яких характеризує вірогідність настання критичної події (наприклад, втрати великої частини капіталу). Завдання системи полягає у

швидкій оцінці фінансового стану банку, ранньому виявленні тенденцій у зміні рівня ризиків, нагляді за розвитком банківського сектору в цілому та банківських груп зокрема.

Єдина система банківського нагляду за показниками UBSS [3, с. 3-4] на основі даних квартальної фінансової звітності дозволяла розрахувати коефіцієнти по кожному банку. Результати розрахунків порівнювалися з даними банків однієї групи, споріднених за критерієм обсягу активів. До набору показників системи UBSS включалося чотири основні (капітал першого рівня, чистий дохід, чисті ліквідні активи, сума прострочених й непрацюючих кредитів, по яких припинено нарахування відсотків) та два додаткові (зростання активів за останні чотири квартали та процентні витрати по поточним зобов'язаннями – для банків; грошовий потік та подвійний обсяг левереджу – для банківських холдингових й материнських компаній) показники. Підсумковою оцінкою виступав сумарний показник набраних банком рангів, які визначалися всередині кожної групи шляхом ранжування від найкращого до найгіршого. Якщо банк набрав найбільш високе значення, тобто був найгіршим у своїй групі, то він підлягав подальшій перевірці. Згодом ця система була витіснена системою FIMS, яка буде розглянута далі в рамках статистичних моделей раннього передбачення.

Серед методів розподілу банків по групах все більшої популярності як у вітчизняній, так і зарубіжній практиці набуває **метод нейронних мереж** (самоорганізуючі карти Кохонена). Перевагою використання цього методу є можливість використання великої кількості критеріїв, що дозволяє більш точно здійснити процес угруповання. Хоча набір вхідних даних залежить від дослідника, безпосередній процес кластеризації відбувається автоматично без його втручання. Наприклад, в основу вітчизняного

Таблиця 1

Інструменти моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку

Тип інструменту		Назва інструменту	Країна, що впроваджує	Рік впровадження	
1. Рейтингові системи	1.1. Дистанційні моделі банківського нагляду	CAEL	США	1985	
		PATROL	Італія	1993	
		ORAP	Франція	1997	
	1.2. Недистанційні моделі (внутрішні) банківського нагляду	CAMELS	США	1980	
		BOPEC	США	1987	
		CAMEO	США	1988	
		PEARLS	США	1990	
		CAMEL	Австрія	1995	
		CAMELS	Україна	2002	
		CAMEL	Росія	2008	
2. Системи аналізу фінансових коефіцієнтів та однорідних груп	UBSS	США	1980		
	BAKIS	Німеччина	1997		
3. Системи комплексної оцінки ризиків	RATE	Велика Британія	1998		
	RAST	Нідерланди	1999		
4. Статистичні моделі раннього передбачення	4.1. Моделі передбачення зниження рейтингу	SEER rating	США	1993	
		SCOR	США	1995	
	4.2. Моделі передбачення збитків	SAABA	Франція	1997	
		4.3. Статистичні моделі передбачення ймовірності банкрутства та строку до нього	SEER risk rank	США	1993
			Logit model	Австрія	2004
Cox model	Австрія	2004			
5. Інструменти макро- та мікропруденційного аналізу	5.1. Системи індикаторів фінансової стійкості	FSIs	країни-члени МВФ	2006	
	5.2. Системи стрес-тестування банку	Stress testing	країни-члени МВФ	2009	

дослідження [11, с. 12-13] покладено аналіз 27 факторів, які характеризують ефективність діяльності, масштаб банку, якість активів, структуру активів, ресурсну базу та фінансовий результат. За допомогою карти Кохонена у системі Viscovey SOMine вченою виокремлено 12 кластерів банків: стандартні, субстандартні, ефективні, банки із проблемними активами, банки із проблемними доходами, кептивні (МБК), торговці, пасивні, агресивні, кептивні (непроцентні пасиви), неефективні та банкрути.

Таким чином, системи аналізу фінансових коефіцієнтів та однорідних груп слугують дистанційним інструментом наглядових органів для виявлення тривожних сигналів у змінах фінансового стану та вразливих місць банку.

В разі виникнення в ході аналізу аналітичних даних необхідності більш детального дослідження, використовуються **системи комплексної ризиків**, які спрямовані на всебічну оцінку банківських ризиків. Застосування цих систем є порівняно трудомістким та вимагає багато часу. Банк розглядається як складна ієрархічна структура, кожній складовій якої притаманні певні ризики.

Система RATE [4, с. 11, 16], що використовується наглядовими органами для моніторингу окремої банківської установи на основі систематичної оцінки ризиків, включає в себе вісім етапів. Одним з етапів є попередня оцінка ризику, яка передбачає дослідження дев'яти факторів (CAMELBCOM): капітал, активи, ринковий ризик, дохідність, зобов'язання, бізнес, фактори контролю, організації та менеджменту. Застосування цієї системи вимагає тісної співпраці всіх підрозділів банку із представниками контролюючого органу. Підсумкова оцінка банку, яка вказує на рівень та напрям здійснення бізнесу й управління ризиками, хоча публічно й не розголошується, обговорюється з керівництвом банку для внесення відповідних змін у регулювання банку.

Оцінка банку за системою RAST [2, с. 20-21] здійснюється у чотири етапи. В рамках етапу «оцінка ризиків та інструментів контролю в кожному підрозділі» передбачається дослідження різних категорій ризиків (валютний, інформаційних технологій, кредитний, ліквідності, операційний, репутації, стратегічний, зміни цін та процентних ставок), а також дослідження трьох категорій контролю – внутрішнього, організації та управління. Підсумковий результат у вигляді оцінки ризику в цілому та фінансової стійкості з погляду платоспроможності та рентабельності використовується органами нагляду для подальшого прийняття рішень.

У вітчизняній практиці згідно Методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків» № 104 від 15.03.2004 р. в рамках **системи оцінки ризиків** досліджуються такі категорії ризику як кредитний ринковий, валютний, операційно-технологічний, юридичний та стратегічний ризики, ліквідності, зміни процентної ставки та репутації. Наглядовими органами оцінюється рівень ризику, на який наражається банк, якість управління ризиком, сукупний ризик та напрям ризику. Перевагою такого макропруденційного підходу є забезпечення дистанційного нагляду за найменшого безпосереднього втручання в роботу банку.

Таким чином, застосування систем комплексної оцінки ризиків дозволяє здійснити всебічну оцінку якісних та кількісних факторів ризику в банку, виявити недоліки в організації та управлінні, дослідити взаємозв'язки та вплив різних підрозділів банку. Використання цих систем є доцільним для оцінки великих банків з розгалуженою мережею філій та відділень.

Оцінка фінансової стійкості банків за допомогою розглянутих нами вище методик ґрунтується на дослідженні поточних або ретроспективних даних фінансової звітності. Якщо завдання аналітика полягає не лише у діагностиці поточного стану банку, але й в оцінці його майбутнього стану, застосовують **статистичні моделі раннього передбачення**. Потреба у статистичних економіко-математичних моделях обумовлюється бурхливим розвитком фінансового ринку та постійною мінливістю умов функціонування фінансових інститутів. Використання цих моделей дозволяє визначити ступінь стійкості банку у майбутньому та часу до настання несприятливого стану. Серед статистичних моделей раннього передбачення вирізняють моделі передбачення зниження рейтингу, передбачення збитків та передбачення ймовірності та часу настання банкрутства.

Система FIMS [3, с. 6, 13, 15], відома під більш пізньою своєю назвою SEER, ґрунтується на аналізі показників компонентів «С», «А», «Е», «L» та чотирьох додаткових показників: коефіцієнт росту активів (UBSS), підсумковий бал за системою UBSS, значення компонента «М» попереднього рейтингу CAMEL та попередній рейтинг системи CAMEL. Перевагою системи розробники вважають те, що аналізовані показники є нефіксованими (як, наприклад, у схожій системі UBSS або CAEL), та можуть бути замінені чи вилучені з мінімальними впливом на кінцевий результат. Система дозволяє виявити тенденції розвитку банку, визначити його стан порівняно із іншими банками однорідної групи, а також передбачити ймовірність погіршення стану банку з вищим рівнем точності, ніж CAMEL або UBSS. Інструментарій системи SEER представлений двома незалежними моделями: SEER rating (для розрахунку очікуваного рейтингу) та SEER risk rank (для розрахунку ймовірності банкрутства). Моделі можуть бути віднесені відповідно до моделей передбачення зниження рейтингу та передбачення ймовірності банкрутства. Модель передбачення банкрутства, що побудована за допомогою методу логістичної регресії, дає можливість прогнозувати ймовірність погіршення стану за 2 роки.

Статистична система рейтингу CAMELS дистанційного типу SCOR [5, с. 19-22] дозволяє передбачити погіршення фінансового стану банку порівняно із результатами попередньої недистанційної перевірки. Розробники мали на меті нівелювати недоліки попередньої дистанційної системи CAEL, а саме: відсутність оцінки якості управління та складну систему вагових коефіцієнтів, які не дозволяли досліднику визначити показники, що вплинули на формування низького рейтингу. Система SCOR побудована за допомогою використання логістичної моделі та дозволяє передбачити зниження рейтингу у часі від 16 до 18 місяців, але найбільш точні результати дає у часовому проміжку від 4 до 6 місяців. Принципова відмінність між SCOR та SEER полягає у тому, що, окрім показників, що належать до груп компонентів системи CAEL, SEER враховує показники рейтингів UBSS та CAMEL.

Довідкова система банківського аналізу SAABA [6, с. 35-37] для фінансового аналізу банківських установ дозволяє передбачити обсяг ймовірних майбутніх збитків від кредитної діяльності, враховуючи якість портфелю, позичальників та можливість фінансування з різних джерел. Автоматизований програмний засіб використовує дані з двадцяти п'яти різних баз даних, на основі яких враховуються різні аспекти банківських ризиків та факторів впливу. Компонентами, що підлягають дослідженню, є обсяг капіталу та його відповідність пруденційним вимо-

гам, рентабельність банківських операцій, оцінка зобов'язань, можливість рефінансування, можливості та узгодженість функціонування банківського сектору в цілому, якість та можливість підтримки зі сторони небанківських акціонерів, якість управління.

Група статистичних моделей, що застосовуються в Австрії, включає в себе логістичну модель та модель Кокса [7, с. 10-11, 14-16], які побудовані на дослідженні історичних рядів пояснювальних змінних з метою виявлення зв'язків між ними та можливості прогнозування відповідних змін у фінансовому стані банку. **Логістична модель** (logit model) включає 12 найбільш значущих індикаторів, кожний з яких характеризує такі групи показників, як банківські характеристики, кредитний ризик, структура капіталу, прибутковість та макроекономічні показники. Додатково до логістичної моделі використовується **модель Кокса** (Cox Proportional Hazard Rate Model), яка, на відміну від логістичної, не дозволяє визначити ймовірність погіршення стану банку, але дозволяє розрахувати час до настання цієї події. Модель включає 6 з 12 показників логістичної моделі, а саме: співвідношення проблемних позик до сукупних позик, вартість капіталу до сукупного обсягу позик та чотири показники прибутковості.

На нашу думку, статистичні моделі раннього передбачення, що дозволяють оцінити зміни фінансового стану банку у майбутньому та час, що передувє цим змінам, є зручним інструментом для недистанційного дослідження фінансової стійкості банку. Недоліком цих моделей вважаємо недостатній облік якісних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Інструменти макро- та мікропруденційного аналізу представлені системами індикаторів фінансової стійкості та системами стрес-тестування банку. За допомогою моніторингу та контролю **індикаторів фінансової стійкості** можна виявити чутливі до впливу ймовірних ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища фактори для прийняття відповідних рішень щодо зміцнення фінансового стану й забезпечення фінансової стійкості банку або банківської системи в цілому. Такий аналіз є необхідним на макро- та мікрорівні, оскільки стійкість банківської системи тісно пов'язана із стійкістю окремого банку. Так, наприклад, достроковий відтік значної частини коштів з поточних та строкових рахунків клієнтів без одночасного їх розміщення на нових, що може бути спричинене «ефектом доміно», викликаного крахом одного банку, особливо якщо

він займає вагомому частку банківського ринку, може призвести до руйнування всієї банківської системи.

Вітчизняна система нормативів Національного банку України викладена в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні № 368 від 28.08.2001 р. зі змінами та доповненнями. Цією Інструкцією, розробленою згідно з загальноприйнятими у міжнародній практиці принципами та стандартами, визначаються 12 показників, встановлюються їх граничні норми та правила розрахунку. Нормативи за своїм змістом об'єднані у такі чотири групи: нормативи капіталу (4 показники), ліквідності (3 показники), кредитного ризику (4 показники) та інвестування (2 показники). Міжнародним Валютним фондом пропонується система індикаторів фінансової стійкості [8], яка передбачає два набори показників: базовий (12 показників) та рекомендований (13 показників) – кожний з яких містить п'ять об'єднаних за змістом груп показників: достатності капіталу, якості активів, прибутковості та рентабельності, ліквідності та чутливості до ринкового ризику. Переважна більшість фахівців (див., напр., [12, с. 48]) вважає, що запропонований МВФ перелік індикаторів фінансової стійкості достатньо повно та всесторонньо характеризує діяльність банків з погляду їх мікроекономічної ефективності.

Стрес-тестування передбачає використання низки методів, що застосовуються для оцінки вразливості портфеля банку до основних змін у макроекономічному середовищі або виняткової, але правдоподібної події. Необхідність проведення стрес-тестування обумовлюється наявністю загроз, які можуть чинити вплив на діяльність банківської установи, потребою ідентифікації ризиків та оцінки величини їх впливу з метою визначення спроможності банку протистояти потрясінням на фінансовому ринку та недопущення значних фінансових втрат. Тобто, «основним завданням за результатами стрес-тестування є підготовка упереджувальних стратегічних й тактичних заходів, які дозволять врегулювати проблемні або напружені ситуації, що можуть виникнути в майбутньому, та послабити вплив різних ризиків на діяльність банків» [9].

Міжнародний валютний фонд [10, с. 5] розрізняє три методи стрес-тестування: 1) аналіз чутливості, метою якого є визначення реакції банківських портфельів на зміни у відповідних економічних змінних, таких як, наприклад, процентні ставки та обмінні курси; 2) сценарний аналіз, метою якого є оцінка стійкості фінансового інституту та

Таблиця 2

Оцінка рівня значимості систем моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку

Тип системи моніторингу		Особливості системи					
		Оцінка поточного фінансового стану	Прогнозування фінансового стану	Використання кількісного аналізу та статистичних моделей	Використання якісних оцінок	Особливий акцент на категорії ризику	Зв'язок з формальними наглядовими діями
1. Рейтингові системи нагляду	1.1. Дистанційні	***	*	*	***	*	***
	1.2. Не дистанційні (внутрішні)	***	*	**	**	**	*
2. Системи аналізу фінансових коефіцієнтів та однорідних груп		***	*	***	*	**	*
3. Системи комплексної оцінки банківських ризиків		***	**	**	**	***	***
4. Статистичні моделі		**	***	***	*	**	*

Примітка: три зірочки (***) – високий рівень значимості; дві зірочки (**) – середній рівень значимості; одна зірочка (*) – низький рівень значимості

фінансової системи до виняткового, але ймовірного сценарію (оптимістичного або песимістичного); 3) аналіз «поширення інфекції», метою якого є визначення впливу потрясінь від індивідуальних ризиків на всю фінансову систему в цілому. У вітчизняній практиці [9] застосовуються лише два з зазначених вище методів здійснення стрес-тестування: сценарний аналіз та аналіз чутливості.

Системи індикаторів фінансової стійкості та системи стрес-тестування банку хоча є різними, але виступають взаємодоповнюючими підходами до оцінки ризиків фінансової стійкості. Системи індикаторів фінансової стійкості можуть використовуватися перед застосуванням стрес-тестів з метою виявлення слабких місць для подальшого їх детального вивчення. Вони допомагають здійснювати постійний безперервний моніторинг за діяльністю та поточним станом банку. Стрес-тестування має перспективний характер та дає можливість оцінити збитки, яких може зазнати банківська установа в разі негативного впливу, спричиненого настанням незапланованої ситуації. Результати стрес-тестувань можуть стати також індикатором чутливості показників фінансової стійкості до різноманітних змін зовнішнього середовища, таких, наприклад, як інституційні та правові.

На нашу думку, в умовах уповільнення темпів зростання економіки, високих валютних ризиків та частих випадках банкрутства банків, застосування стрес-тестів має бути обов'язковою частиною нагляду не лише зі сторони Національного банку, але й безпосередньо самих банківських установ.

Оцінка рівня значимості застосовуваних інструментів моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку наведено у табл. 2 [2, с. 6].

Тобто, в залежності від наявної інформації та поставленої мети, дослідником обирається необхідний для здійснення оцінки інструмент.

В результаті дослідження інструментарію моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку, їх переваг та недоліків, нами виявлено, що їх застосування в основному не передбачає врахування впливу факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища функціонування банку. Тому нами здійснена спроба удосконалення інструментарію оцінки фінансової стійкості банку за умов обмеженості даних реальних економічних умов на основі застосування одного з методів економіко-математичного моделювання. В основу запропонованої методики оцінки ступеню фінансової стійкості банку покладено нелінійну бінарну логістичну регресійну модель (1), побудовану за допомогою статистичного програмного пакету Gretl 1.9.11 на основі даних розрахування 54 показників внутрішнього середовища функціонування банків для кожного з 46 відібраних до досліджуваної вибірки банків та 20 показників зовнішнього середовища у 6 різних областях, в яких розміщені аналізовані банки:

$$y = \frac{1}{1 + \exp(-1208,21 - 189,58 \cdot I_{\text{bank's_serv}} - 2207,69 \cdot Q_{\text{bank's_comp}} + 74,81 \cdot \frac{CA}{E} + 627,28 \cdot \frac{LR}{TL} + 731,43 \cdot Q_{\text{manag}} + 345,03 \cdot \frac{NP}{TR} + 866,84 \cdot \frac{LA}{A} - 7,76 \cdot \frac{TL}{D} - 8,58 \cdot \frac{FL}{FD})} \quad (1)$$

де y – ступінь фінансової стійкості;

\exp – експонента;

$I_{\text{bank's_serv}}$ – індекс забезпеченості регіону банківськими послугами;

$Q_{\text{bank's_comp}}$ – показник комплексної оцінки якості конкурентного середовища банку;

CA/E – співвідношення капіталізованих активів до власного капіталу;

LR/TL – співвідношення обсягу створених під кредитні операції резервів до валових кредитів;

Q_{manag} – комплексний показник оцінки якості менеджменту;

NP/TR – співвідношення чистого прибутку до валового доходу;

LA/A – співвідношення ліквідних активів до сукупних активів;

TL/D – співвідношення валових кредитів до строкових коштів;

FL/FD – співвідношення кредитів в іноземній валюті до строкових коштів в іноземній валюті.

У результаті порівняння значень t -статистики Стьюдента кожного коефіцієнта регресії з табличними значеннями, аналізу показників ймовірності випадкового значення параметрів регресії та кореляційного зв'язку між включеними до регресійної моделі факторами, було підтверджено адекватність побудованої моделі.

Побудована логістична регресійна модель має високий рівень значимості, що засвідчується високим значенням критерію відношення правдоподібності χ^2 , що є більшим за критичне значення $\chi^2_{\text{крит}} (1\%; 9)$, тобто $55,1381 > 21,6660$, при значенні ймовірності $p\text{-value} < 1\%$. Індекс відношення правдоподібності (R^2 по МакФаддену) має високе значення (0,8646) та означає, що фінансова стійкість банку на 86,46% обумовлюється факторами, введеними до регресійної моделі.

Запропонована методика дозволяє коректно передбачити 97,83% випадків, що свідчить її про високу здатність до виявлення ознак втрати банком фінансової стійкості. Апробацію методики здійснено на основі даних 11 банків, в у яких були виявлені ознаки неплатоспроможності (втрату фінансової стійкості підтверджено у 9 з 11 випадків, тобто 81,82%) та 10 банків, у яких не було зафіксовано ознак неплатоспроможності (методикою передбачено ймовірність втрати фінансової стійкості у 2 банках, в яких офіційно на проблем не виявлено проблем).

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз інструментів оцінки фінансової стійкості, які використовуються у вітчизняній та зарубіжній практиках, показує, що переважна більшість методик реалізує принцип зведення сукупності індикаторів до єдиного агрегованого показника. Методики розробляються як контролюючими органами в рамках макропруденційного аналізу, так й безпосередньо банками для власних управлінських цілей. Кожна методика має свою специфіку щодо алгоритму, критеріїв та рекомендацій для здійснення оцінки. Більшість з них поєднує в собі групи показників капіталу, якості активів, рентабельності та ліквідності, але не враховує вплив на фінансову стійкість макроекономічних факторів. Недостатньо розробленими залишаються методики оцінки якості менеджменту банківської установи. Найбільш дієвими для динамічної оцінки фінансової стійкості вважаємо статистичні методи, оскільки на основі аналізу кореляційних зв'язків можна виділити з усієї сукупності досліджуваних факторів найбільш важливі, виявити їх взаємозв'язок та вплив на фінансову стійкість банку та напруження впливу. Автором запропонована методика оцінки ступеню фінансової стійкості банківської установи в умовах обмеженості інформації із урахуванням існуючого вітчизняного й зарубіжного досвіду минулих років та новітніх сучасних методів, із використанням достовірної реальної інформації та сукупності показників, що характеризують важливі аспекти діяльності банку як ззовні, так і зсередини. Методика має високу здатність до коректного передбачення ступеню фінансової стійкості банку та є апробованою на реальних мікро- та макроекономічних даних як для фінансово стійких банків, так і банків, у яких виявлені ознаки втрати фінансової стійкості.

Список літератури:

1. Іщенко О. О. Рейтингові системи моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку / О. О. Іщенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 6, частина 4. – С. 238-241 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/249.pdf
2. Sahajwala R. Supervisory Risk Assessment and Early Warning Systems / R. Sahajwala, P. Van den Bergh // Basel Committee on Banking Supervision. Working Paper. – Basel, 2000. – № 4. – 53 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bis.org/publ/bcbs_wp04.pdf
3. Cole R. A. FIMS: A New Monitoring System for Banking Institutions / R. A. Cole, B. G. Cornyn, J. W. Gunter // Federal Reserve Bulletin. – 1995. – Vol. 81. – Pp. 1-15 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=1097477>
4. Financial Services Authority. Risk based approach to supervision of banks. – June, 1998. – 51 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fsa.gov.uk/pubs/policy/p10.pdf>
5. Collier C. The SCOR System of Off-Site Monitoring: Its Objectives, Functioning and Performance / C. Collier, S. Forbush, D. A. Nuxoll, J. O'Keefe // FDIC Banking review. – 2003. – Vol. 15, № 3. – Pp. 17-32 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.fdic.gov/bank/analytical/banking/2003sep/2_15n3.pdf
6. The General Secretariat of The Commission Bancaire. Module on Compliance With The Core Principles of The Basel Committee / France's Self-Assessment Report on The Observance of Standards And Codes (ROSR). – Paris, 2000. – 96 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://bodurtha.georgetown.edu/IAS_39/Capital-VaR/Commission%20Bancaire%20-%20Self-Assesment%20Report%20on%20Compliance%20with%20the%20Core%20Principles%20of%20the%20Basel%20Commitee.pdf
7. Off-Site Analysis Framework of Austrian Banking Supervision / The Oesterreichische Nationalbank in cooperation with the Financial Market Authority. – Vienna, 2005. – 64 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.oenb.at/dms/oenbEN/publications/Financial-Market/Publications-of-Banking-Supervision/offsiteanalysis_internet_tcm16-33280.pdf
8. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению. – Вашингтон, округ Колумбия, США: Международный Валютный Фонд, 2007 г. – 326 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>
9. Постанова Правління Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України» № 460 від 06.08.2009 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>
10. Čihák M. Stress Testing: A Review of key Concepts / M. Čihák // CNB Internal Rresearch and Policy Note. – 2004. – № 4. – 29 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/research/research_publications/irpn/download/irpn_2_2004.pdf
11. Заруцька О. П. Відображення фінансового стану банків України за картою Кохонена / О. П. Заруцька // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 10. – С. 12-19.
12. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / В. В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.

Іщенко А.А.

Київський національний торговельно-економічний університет

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКА В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье исследованы инструменты мониторинга и оценки финансовой устойчивости банковского учреждения, которые используются как надзорными за банками органами, так и банками в частности. Проанализированы такие типы инструментов, как системы анализа финансовых коэффициентов и однородных групп, системы комплексной оценки рисков, статистические модели раннего предсказания, инструменты макро- и микропруденциального анализа. Указаны уровни значимости рассматриваемых инструментов мониторинга и оценки финансовой устойчивости банка. Предложена методика оценки степени финансовой устойчивости банка в условиях экономической нестабильности.

Ключевые слова: финансовая устойчивость банка, инструменты оценки финансовой устойчивости банка, дистанционная и недистанционная оценка финансовой устойчивости банка, уровень значимости инструментов оценки финансовой устойчивости банка, степень финансовой устойчивости банка.

Ishchenko O.O.

Kyiv National University of Trade and Economics

IMPROVEMENT OF TOOLS FOR ASSESSING BANK'S FINANCIAL STABILITY IN CONDITIONS OF ECONOMICAL INSTABILITY

Summary

In this article, the tools for monitoring and assessing the financial stability of banking institutions, which are used by supervisory authorities and banks in particular, were investigated. Such types of instruments as financial ratio and peer groups analysis, comprehensive bank risk assessment systems, statistical models of early prediction, tools for macro- and microprudential analysis were analyzed. Significance levels of tools for monitoring and assessing bank's financial stability were identified. The methodology of assessing bank's financial stability level was proposed.

Keywords: financial stability of bank, tools for bank's financial stability assessment, remote and non-remote assessment of bank's financial stability, significance level of tools for assessing bank's financial stability, bank's financial stability level in conditions of economical instability.